

CONVIURE - HI

(25è aniversari de la FUNDACIÓ APROMI)

Josep Vallverdú - Juneda 20 octubre 2001

És un privilegi parlar en aquesta ocasió, bàsicament motivat per tres realitats: els vint-i-cinc anys de l'associació, la constatació de l'obra feta i d'allò que aquesta obra representa dins un panorama de realitzacions similars. El món que gravita entorn de l'assistència, benestar i integració dels que són objecte del nostre desvetllat interès, té avui un dring de festa.

Els meus mèrits per parlar públicament en aquesta ocasió no són específics, el meu passaport deu ser com el de molts: situació familiar, experiència viscuda de prop juntament amb la muller i el fill alhora; i a la ratlla de quaranta anys d'estar dins o prop de juntes, assessories, d'assistir a reunions sobre projectes, de col·laborar en la redacció de documents, etc. sempre entorn de les diferents problemàtiques que els nostres familiars presenten..

LA IMATGE

Començaré referint una anècdota viscuda per un dinamitzador i president dels grups lleidatans dels primers temps, Josep Eritja, que endegà l'associació peonera, ara fa quaranta anys. Eritja era un home il·luminat, heterodox en els procediments, ple de voluntat i de fe, senzill com el fonoll, humil com una alosa, autèntic profeta. Calia, al començament, buscar pel mapa espanyol altres associacions tot just novençanes, inventar-se sistemes educatius - inventar-se'ls! -, trobar dins l'Administració els forats adients on entaforar peticions d'ajut, subvencions, etc. Tot anava desgavellat, i tot s'havia de demanar a Madrid. Només els Ministeris podien ajudar, però cadascun tenia una oficina diferentment organitzada per a aquell menester. Josep Eritja arribà a Madrid i anà a trobar un important

personatge -Subsecretari o Director General de determinat Ministeri. Li exposà que érem un grup de pares i mares que desitjàvem posar en marxa una associació i engegar a Lleida, si calia construint-lo, un centre. No sabíem on ni com, però sí que en teníem la necessitat, teníem el perquè. L'important personatge estava acostumat que qui li demanés res tingués ja alguna cosa : posseís un edifici, disposés d'un capital, exhibís uns avals...o una influència. Acostumat, doncs, a aquesta manera d'actuar demanà : " *Vejam, el projecte em sembla bé en principi. Però vostès , amb què compten ?*" L'Eritja es quedà parat de moment, en escoltar aquella pregunta estranya, impensada ; ell anava a demanar, no a oferir. Però de seguida reaccionà i amb fermesa va respondre :

- *Que amb què comptem ? Comptem amb els nostres fills !*

La resposta deixà sense arguments l'important personatge.

Voldria que ens fixéssim bé en aquella resposta del recordat Eritja : va dir en una sola frase la gran veritat que ens fa estar al peu del canó. Tenim , i comptem, i hem de comptar amb tots aquests que són objecte del nostre desvetllament. Són el nostre tresor i la nostra quimera, i la nostra aflicció i la nostra il.lusió, i aquesta quimera, aquest motor que no para mai, ens acompanyarà als pares i germans i familiars fins que acluquem definitivament els ulls, i més enllà..

Si és un tresor i una quimera alhora, bé deurà ser important.

Ara, una cosa cal tenir present ; no pot ser important només per a nosaltres ; cal que ho sigui per a tothom. Perquè si només és important per a nosaltres no deixarà mai d'ésser una situació estrictament, limitadament familiar. I és que les primeres associacions, parlo ara en un pla històric, van néixer d'una angoixa tan gran , d'una convivència forçada tan immediata i opressiva que, amb tal que de

moment poguessin endegar un centre de dia amb alguns cuidadors i cuidadores, els familiars afectats se satisfieien ; el fet de poder recuperar , sobretot les mares, ni que fos per unes hores al dia, la concentració sobre llur pròpia persona, el treball parcial fora de casa o l'objectiva tasca de la llar, era un pedaç per a la salut física i mental de la família. Alhora, s'adonaven, i aquesta fou la primera gran lliçó, que posar en mans de monitors - per inexperts que fossin, en aquells primers anys - els seus fills o germans, millorava després la relació familiar amb ells , perquè unes altres persones que no portaven la càrrega emocional, la tensió electritzant de l'angoixada família, intervenien en l'educació, sobretot l'educació en hàbits, dels afectats, lliures en bona part de la sobreprotecció, tan perjudicial, que es produïa amb la permanència a casa.

Recordo, com un exemple extrem tant de la situació d'un discapacitat com de la desorientació domèstica, el cas dels familiars d'un xicot, relativament profund, que, al cap d'una setmana o deu dies d'haver portat el noi en un centre exclamaven, com si veiessin el sol darrere els núvols :

- Ja menja amb cullera !

A casa seva, els familiars no havien pogut sortir d'un estadi de llàstima, de sobreprotecció, d'irritació, d'autoinculpació, de deseducació La necessitat, doncs, dels centres, era palesa. La dificultat era de crear-los, de sostenir-los . D'on havien de sortir les misses ?

Un altre cas , presenciati personalment: un nen petit, molt petit, tret per la família al balcó , un balcó folrat de tela metàl·lica , on s'estava hores , tot sol , mirant el carrer . O els més extrems, en llogarrets allunyats, que ja voregen el primitivisme, i generalment porten una dura capa de crueltat inconscient i de superstició a sobre, dels minusvàlids mantinguts en cambres enretirades de la llum, o en estables, a voltes lligats o encadenats.

Deixem els casos extrems, que cada vegada es produeixen menys : això vol dir que la societat està més educada per tractar la situació, o les situacions, dels minusvàlids. És a dir, ara donem una imatge. Però això ha estat un canvi recent : el 1987 , fa a la ratlla de quinze anys, i per a un butlletí de l'associació ASPROS, jo escrivia a propòsit del concepte de marginació:

“Hom no parla de la marginació que sofreixen els qui, per raó de la seva activitat, estan en contacte amb aquells diguem-ne marginats primaris. Pensem, per un moment, en els pares d'un minusvàlid psíquic o físic ; si es presenten on sigui amb els seus filla o fill, són immediatament objecte d'un distanciament, esdevenen incòmodes, i la gent no entra en contacte amb ells per temor d'haver d'entrar-hi també amb el defectiu, o per respecte humà, que tants de cops és simple manca de respecte.”

Ja sé que em direu que això ha canviat . No sé fins a quin punt ha canviat ben bé des de dins. La societat tenia uns estereotips, fins i tot en els acudits - i encara perduren -on es feia mofa de la desgràcia .Un periodista prou conegut, Jaime de Campmany (-mani es fa pronunciar el final del seu cognom), escrivia a la seva columna d'ABC, Madrid, a finals de novembre de 1984, a propòsit d'una situació política : “ *Y estos ministros nos están saliendo carísimos, y nos cuestan más que si nos hubiera salido un hijo tonto* ”.

Vaig enviar una carta a ABC, que van publicar immediatament, el 29 de novembre, on deia entre altres coses : *Imagino que el Sr. Campmany no té cap fill deficient psíquic: altrament no acudiria a aquestes comparacions. Aqueixes són frases que encunyarà una societat primària que es mofava del que anomenaven infeliç.*

I afegia aquesta anècdota real :

"Fa temps, una parella de còmics, germans per més detalls, renuncià solemnemente a fer acudits sobre els deficients i deixà de basar el seu número en la imitació exagerada que en feia un d'ells ; y no sols això, sinó que, des del dia que un pare afectat es va dirigir a ells invitant-los a rectificar, s' han aplicat a intervenir no poques vegades i gratuïtament, en festivals pro-minusvalidesa. Igualment l'actor Tony Leblanc deixà ja fa temps de confegir gestos y barboteigs dels minusvàlids."

I conclouïa la meva carta :

"Un periodista cal que vagi amb molt de compte amb les frases fetes . Malauradament haig de donar-li la raó en un punt : un fill afectat psíquic surt molt car, molt car : perquè és tan , tan estimat."

Molts de vostès recordaran la quantitat de pretesos còmics i contadors d'acudits que recorrien a les imitacions dels tartamuts, retardats, etc. Això ha desaparegut el tot o quasi : el mateix públic ho rebutjaria. Senyal que hi ha hagut un canvi que, per descomptat, hauria estat més higiènic que s'hagués produït abans.

ACCIONS

Aquest canvi de coordenades no ha estat producte de cap miracle , sinó de l'acció de la societat centrada en fundacions i associacions. I quan dic societat hi incloc en primeríssim terme les iniciatives dels ciutadans i després les de les institucions, en intervenció complementària. Arribat en aquest punt del meu parlament, desitjo marcar un advertiment : muntar un centre no és tan aventurós com abans, però la immensa majoria de nosaltres no podria superar les dificultats que comporta no únicament arribar a obrir-lo sinó, tot i les millores que els temps han propiciat, sostenir la lluita diària pel seu

manteniment i per fer entenedores les seves necessitats a una Administració molt, -cal reconèixer-ho - molt pressionada per totes bandes. Però és el moment de dir que en el món modern dels grans pressupostos un país avançat, actual, dinàmic i democràtic mereixerà aquests títols només si té en compte aquells que més necessiten de la planificació eficaç dels seus serveis socials : dient-ho en d'altres mots , personalment rebutjo un model d'Administració , onsevulla que sigui de l'ample món, que no es proposi tenir ben atesos els necessitats, siguin indigents, infants abandonats, dones sense recursos, malalts crònics, malalts mentals, discapacitats físics o psíquics, ancians. M'és igual el potencial econòmic d'un gran país , vull que en primer terme inverteixi en atencions socials. No em poden deixar indiferent el progrés científic, les grans inversions en infraestructures, les conquestes espacials, i no sóc ningú per dir als governs com han d' esmerçar els diners -públics, recordem-ho -, però em sembla que en ple segle XXI la millor inversió és en planificació social ; la glòria d'uns governants ha de ser aplicar la intel.ligència i la previsió a ajudar els qui no poden competir ,i ajudar també els qui els ajuden , saber veure de debò com aquestes iniciatives del tipus, per exemple, Apromi, li estalvien d'entrada unes energies que ella, l'Administració, hauria hagut de mobilitzar des de l'arrel , si la iniciativa privada no hagués començat a treure la broxa de les espones.

No siguem, tampoc, injustos : cal adonar-se, amb agraïment, de la tasca feta per les administracions, i al mateix temps constatar i tenir ben present que tot aquest món de la discapacitació atesa i orientada és quelcom recent , pràcticament de la segona meitat del segle XX. Per tant diria que ens trobem en una fase encara inicial però en la qual convergeixen forces diverses , molt interessants, potser decisives: la investigació sanitària, químico-biològica, que abasta els

fàrmacs i el tractament psico-social; la planificació educativa i de serveis socials ; l'atenció al disminuït de més edat i al més jove, l'educació dins les diferents edats : no ens oblidem de pensar que si existeix una estimulació precoç aquesta té el seu correlat en una estimulació en les fases d'ancianitat o deteriorament. Igualment hem avançat en la tipificació i classificació dels diferents tipus d'afectat; lleuger, profund, caracterològic, límit amb malaltia mental, cadascun d'ells admetent matisos . Tot plegat és com una esponja, capaç d'absorbir més classificacions, més tractaments, més experiències , contactes, guanys, estudis.

Algú , de vegades, constatant la força que poden desplegar en demanda de reivindicacions laborals i salarials els grups de treballadors de qualsevol empresa, des dels pilots d'aviació als escombriaires , l'ha comparada amb una possible manifestació al carrer dels nostres assistits : l'administració política és sensible de vegades a la pressió dels que en diríem treballadors corrents ; els d'una gran factoria automobilística, els portuaris. En el cas dels nostres la pressió protestatària al carrer ben poca cosa aconseguiria, perquè els nostres familiars no voten, el seu document de ciutadans és una sentència judicial de discapacitació. L'Administració, doncs, de la tasca feta i de les necessitats encara obertes n'ha hagut de ser conscient no pas per una manifestació amb xiulets i pancartes, sinó visitant els centres, i escoltant els experts, i llegint informes seriosos , i anant a veure què es fa , aquí i a l'estranger, estrenyent la mà dels nostres operaris en els seus tallers de manipulats o de muntatge.

És així de senzill, és així de clar, incontrovertible. I ha tingut el seu mèrit , perquè si és veritat que els governants al capdavant

reaccionen davant la força , en aquest cas la força era la raó més pacífica,directa i neta.

TESTIMONIS

A banda la literatura científica , estadística, pedagògica, que els que encarem aquestes situacions de discapacitat hem hagut de consumir, també hem llegit llibres de testimoni purament humà, que han eixamplat la nostra perspectiva i acolorit el nostre horitzó en aquest complex camp. Són els casos de persones que a) expliquen la seva experiència de familiars , generalment de pares b) ens transmeten la seva acció vocacional i tècnica d'educadors c) contenen alguna experiència de les dues anteriors des d'una perspectiva propera al reportatge , la biografia o la novel.la. d) per descomptat, els metges i neuròlegs i psicòlegs.

De jove , encara no era pare, vaig llegir la biografia de Helen Keller , un dels casos més extraordinaris de minusvalidesa i d'educació en condicions extremes. Un film molt ben aconseguit , dramàtic, dirigit per Arthur Penn el 1962, explicava aquesta història basant-se en una obra teatral que la recollia i en l'autobiografia de la pròpia Hellen Keller. Primera sorpresa : una gran minusvàlida era capaç d'escriure la seva autobiografia . Helen Keller, nascuda el 1880, va quedar cega i sorda quan tenia pocs mesos de vida. La intel.ligència la tenia viva, però no l'havia pogut desenrotllar : la família -érem a finals del segle XIX- no sabia què fer amb aquell ésser guiat pels instints, violent, que es rebel.lava contra la seva incapacitat i desplegava una gran agressivitat , una criatura que només es comunicava a cops i esgarrapades.

Els pares de la nena , quan aquesta tenia uns vuit anys i era intractable - procureu fer-vos-en una imatge -, posà un anunci demanant

una professora . Ignoro si l'anunci especificava totes les circumstàncies del cas , però va presentar-se una desconeguda Ann Sullivan , una jove mestra sense experiència en el camp de l'educació especial,- modalitat que a finals del segle XIX no existia, la veritat !- però a la qual l'extraordinari repte que tenia al davant va convèncer que aquell cas valia la pena. La família,pare i mare, estaven inermes, havien abandonat, posaven en mans de la mestra aquella mena d'animaló, com a recurs extrem. El film, bàsicament, explica la batalla entre un temperament fortíssim, el de la nena , i una voluntat indomable, la de la mestra. Al capdavall, després d'infinita constància, baralles cos a cos, imposicions, fracassos i insomnis, Ann Sullivan desenvolupa a benefici de la seva alumna un llenguatge a base de contacte personal, sensacions físiques - aigua, calor, rusticitat, sedositat, tocs amb els dits- , i un alfabet tàctil . Les actrius Patty Duke , en el paper de la nena -actualment actriu de sèries de TV-, i Ann Bancroft en el de la mestra (Oscar d'aquell any) , resultaven d'una gran efectivitat. Però el film, que aquí es projectà sota el títol de *El Miracle d'Ann Sullivan* es fixava només en l'experiència educativa i integradora en l'etapa infantil . En la realitat Helen Keller, al llarg de la vida va estudiar dues carreres universitàries, diversos idiomes, aprengué el sistema Braille, i mecanografia, i viatjà per tot el món fent conferències -evidentment traduïdes per un intèrpret. Morí a edat molt avançada , als vuitanta-vuit anys d'edat, el 1968, i en plena activitat.

He posat aquest exemple no pas per paral·lelisme exacte amb cap dels nostres familiars, perquè cada cas és únic, (i aquest molt singular) sinó com exemple de les possibilitats de l'educació especial .

Hem de tenir present que Helen Keler era una disminuïda sensorial, al cap i a la fi. No tenia lesió cerebral. Al revés dels minusvàlids de tipus sever coneguts nostres que poden presentar lesions d'afectació psíquica acompanyades d'insuficiències sensorials . Aquests altres casos són realment dramàtics i sotmeten les famílies a un calvari mentre es topen amb l'existència de pocs centres preparats per a aquests casos extrems. D'entre els llibres que parlen d'aquestes difícilíssimes situacions és particularment colpidor el d'Anna Vila *Els fills diferents, testimoni d'una mare*. de 1991. Possiblement cap dels assistits -o assistents- als nostres centres es pot comparar amb la Keller, ni amb la Sandra del llibre de l'Anna Viila. De segur que ells i elles, des que van començar la seva educació especial i el seu treball en els tallers, han madurat . Han fet una autointegració , un encaix amb les seves pròpies i personals coordinades i amb l'entorn , han dominat més metòdicament el món envoltant, físic, la relació amb les altres persones, han guanyat independència i flexibilitat . Cosa que l'educació especial aconsegueix ,molt lentament, molt dificultosament,també en els casos de profunds.

AIXÒ ÉS VÀLID , DONCS, DE FORMA CLARA PER AQUELLS QUE MÉS DEFICIÈNCIA TENEN. PERQUÈ, EN AQUELLS CASOS ES VEU MÉS BÉ EL CANVI . DE VEGADES ÉS UN PROGRÉS MOLT LENT, DE LA LENTITUD DEL QUAL EN TENEN CONSCIÈNCIA ELS CUIDADORS, ELS ASSISTENTS SOCIALS, ELS MONITORS I EL PERSONAL SANITARI, MÉS QUE NO ELS FAMILIARS , QUE DE MOMENT SOLEN ENLLUERNAR-SE PELS GUANYES EN DISCIPLINA, ORDRE , I FINS A CERT PUNT

, AUTOCONTROL DE L'AFECTAT. O, TAMBÉ POT PASSAR QUE, HAVENT ESPERAT MIRACLES, SIGUIN VÍCTIMES, AL CAPDAVALL, D'UNA CERTA DECEPCIÓ. PARLO, ÉS EVIDENT, DELS CASOS QUE VOREGEN O ESTAN DINS LA CATEGORIA DE SEVERS, QUE ÉS TOT UN ALTRE UNIVERS, I POTSER PER ALS EDUCADORS I MONITORS EL MÉS ESTIMULANT PER LES DIFICULTATS QUE PRESENTA. CALIA PARLAR-NE , PERQUÈ ELS CENTRES DE PROFUNDS EXISTEIXEN .

Molt sovint la condició de severs o profunds està acompanyada d'incapacitat o greu deficiència física, i fins en aquests casos l'educació i un grau de recuperació és possible, és factible . Pensem que globalment, el camp de la minusvalidesa autoritza a avançar a petites, molt petites passes. Cada moviment après, dominat, assimilat i apte per a repetició, cada procés que lligui la imatge de la meta proposada i l'esforç dinàmic per arribar-hi , és un guany . En d'altres mots , cada passa del procés és una victòria. Quan un espàstic ha aconseguit enfilat una agulla de cosir, quan un hiperactiu perenne ha aconseguit treballar dues hores assegut, quan el de comprensió molt lenta ha assimilat formes i mides, quan tots ells han après quelcom i s'han adonat que ho havien après, hem cobert una altra etapa . Els hem i ens hem, de felicitar. Perquè no són ells, només, que aprenen o treballen cada cop més i millor: són els seus cuidadors i encarregats de

taller que també aprenen, com el mestre de Grup escolar aprèn dels seus alumnes. I com els pares aprenem dels fills. I com tothom aprèn de tothom.

CONCLUSIÓ

Una de les coses que a la llarga els familiars assimilen és deixar a la cuneta les compassions . Cap de nosaltres no admetrà, avui, que qui vegi per primera vegada el nostre fill o filla digui " pobret".I descartem la temptació de pensar-ho nosaltres. Una persona afectada de minusvalidesa és una persona sotmesa a unes condicions que són substantives en ella, que formen part de la seva constitució, com els ulls blaus o els peus plans. El factor obstructiu és que, tenir una minusvalidesa precipita una diferència en termes de valoració social; és ser diferent d'uns altres que *tenen la facultat i el poder de definir-lo a ell* com a diferent, com a minusvàlid. No li hem donat opció a definir-se per ell mateix . Li hem decretat : ets diferent. I li hem allargat un caramel. Hem reflexionat sobre com se sent ella, ell, de sencer ? En la mesura que té una imatge del món, segurament ens veu a nosaltres com uns iguals . Ells, elles són més generosos . Ens porten avantatge.

Convidem-nos ,tots, a pensar en altres termes que en els de la pura assistència . Per què ? Perquè l'assistència forma part del cobriment de la primera necessitat , hem de donar-la com a factor imprescindible, i sobre allò que és imprescindible no cal bastir gaires teories. Altra cosa serà que exaltem -i tots competirem per ser els primers a proclamar-ho - que exaltem la tasca dels monitors i cuidadors. Aquestes persones que ,cada dia amb més preparació, perquè ja existeixen carreres en aquest sentit i experiència de llargs anys, dediquen les seves hores a fer treballar, jugar, comprendre, aprendre i recordar, menjar, rentar-se , passejar, millorar , els assistits o

assistents . Però també els ajuden a descobrir dintre seu, de cadascun, una imatge del món, la que els escau. En el panorama de conjunt de la nostra problemàtica tenen un paper de gran pes : aquesta ocupació és alhora vocacional i tècnica, com ho seria en el seu nucli més profund la de qualsevol educador. És una tasca a la qual no pot accedir-se, i sobretot continuar , sense una implicació molt completa . I per tant, profunda, quasi substantiva, absorbent : la capacitat de tendresa, afecte i compromís d'un monitor el fa més proper al minusvàlid que molts dels seus parents. S'estimen els qui tenen al seu càrrec, amb un amor callat, dedicat i sacrificat . I quan han de separar-se'n s'emporten un esqueixament de cor . Jo he vist el desconsol , el desempar, dels monitors i monitores quan la separació la produïa la mort d'un d'aquests nostres assistits.

Per altra banda: de cap manera desitjaríem que els monitors i cuidadors esdevinguessin uns perfectes tècnics si amb això havien de perdre aquella tendresa que per altra banda tan sencera arriba als beneficiaris . En els primers temps vèiem de quina manera l'estimació, l'atenció instintiva i gens tècnica, suplïa altres preparacions i tàctiques. Al Centre de Sudanell, els primers, primeríssims temps, hi havia una monitora sola els caps de setmana, amb deu o quinze residents de pensió completa al seu càrrec. Una monitora sola . Només podia superar la tensió i les dificultats amb un desvetllament esgotador, fruit alhora d'una vocació i esperit de sacrifici quasi extrems. I amor pels assistits. Considereu, és de rigor exposar-ho, que els rectors de l'Associació van accelerar des del primer moment la duplicació i aviat la multiplicació i diversificació de monitorat els caps de setmana. Fins a arribar als nivells , força satisfactoris, d'avui.

I ara, que els centres poden disposar, si no de tot el personal que caldria, sí del suficient per distribuir-se les càrregues en cerca de més eficàcia , veiem com aquella estimació, aquella generositat depassa l'estricta obligació. Perquè sempre pot fer-se més, sempre es pot acompanyar un advertiment d'un somriure, sempre es pot donar una ordre amb una cua de frase afectuosa, sempre es pot ajudar i estimular amb una vigilància no opressiva, sinó afectiva. Monitorar en aquest camp és conviure, conviure-hi, d'una manera autènticament amical, fraternal.

Els monitors, a més a més, han de tenir el cap fred . Només tenint el cap fred -i el cor a bon batec - es poden resoldre imprevistos, salvar situacions, ajudar de debò. Un monitor ha de tenir la predisposició alerta i espiritual d'un monjo i la disponibilitat d'un bomber, l'energia d'un atleta i la flexibilitat d'un ballarí.

La transformació dels Centres fou , en el cas dels pioners, el camí que els altres, creats després, ja van trobar una mica fressat. Els primers centres foren, a tot estirar, ocupacionals, d'assistència immediata, amb el risc d'una perpetuació en la dinàmica ,més aviat passiva, d'un asil. Tots els perills derivats de l'absència de recursos , de la manca d'experiència i del recel o indiferència socials sotjaven l'emprenedor grup que aquí o allí es llançava a fer una escola adaptada , un petit centre ocupacional. Tot amb tot, passar les hores fent un aprenentatge de gestos físics, va portar al progrés de la manipulació. El concepte i esquema de taller, així, s'insinuava des de ben aviat . I el taller ocupacional , gràcies a tasques buscades fora del centre, en la indústria del país, es transformava en taller de treball , en diversos graus, però orientat a produir , dotar al manipulat d'una finalitat econòmica sene deixar de ser disciplinar i educatiu. Això ja és avui

moneda corrent. Els assistits, ja fossin ocupants del Centre de dia o interns, convivia allí i allí tenien treball, oci i en alguns casos residència perpètua. I el perfeccionament dels serveis, les atencions de tota llei, s'hi multiplicaven. Era un guany extraordinari si el comparem amb els asils antics, amb la permanència constant a casa, amb el vagareig pels carrers de la vila nadiua incorporant el paper del "retardat del poble". Tot amb tot, omplir totes les hores del dia i de la nit dins un centre, és un concepte, avui, que es considera que sacrifica a la seguretat i el control moltes de les capacitats reals i possibilitats de futur de la persona, a banda de restar-li protagonisme social i sotstreure-li mobilitat i convivència alternada. Per això l'aspecte d'internat massiu s'ha traslladat paulatinament a residències urbanes amb pocs estadants, que abandonen una part de les vint-i-quatre hores del dia el gran centre i la seva connotació d'internat, precisament les hores posteriors a la jornada laboral. Tenir el dormitori i unes hores capvesprals lliures en un pis de la ciutat o de la vila en grups reduïts capitanejats pel monitor fa del minusvàlid un ciutadà més, car, acabada la jornada de treball, ja sigui en els tallers de sempre, ja sigui en empreses altres, l'antic internat és un llogater de pis, que disposa d'un quadre molt ric de possibles experiències d'oci: per començar, el carrer: cinema, concerts, exposicions, esdeveniments esportius, festes, balls... I si tenim en compte que l'oci és en gran mesura educatiu, per aquest procés urbanitzador i socialitzador el *minusvàlid* esdevé *més vàlid* en termes de convivència i maduració. Al mateix temps la seva adultesa el fa més autosuficient i menys dependent de la família, se'n desapega més, amb guanys per a la seva personalitat.

Aquest és un punt de gran importància: tots els pares i mares es demanaven, i es demanen comprensiblement, què serà dels

seus fills en faltar ells ; és majoritàriament indubtable que passaran a cura de fundacions, parents -difícilment - pro-tutors, etc . És llei de vida que hagin de quedar-se sols i perdre totes aquelles dolceses i potser aquells excessos que , des de la família, els donem. Doncs, si ha d'ésser així, que comencin a aprendre, des de la vida urbana en grup reduït, que el món és el món del carrer, de la gent variadíssima, bona i no tan bona i, sempre tutelats a més o menys distància, es moguin per aquest món almenys en el temps d'oci. Per altra banda, assumeixen responsabilitats, obren l'horitzó mental, adquireixen una concepció del món .

Nosaltres conviurem sempre amb els nostres familiars que qualifiquem d'afectats ; més ben dit , els afectats som nosaltres, afectats per tot el seu univers. Deixats als nostres propis recursos ,de segur que no sabríem fer millorar els nostres fills i filles com els fan millorar les associacions, centres, fundacions, etc que s'hi han dedicat i que poden celebrar en molts de casos desenes d 'anys de vida, que vol dir en aquest cas, **Apromi** , un quart de segle ; vint-i.cinc anys d'experiència triple, la que dóna treballar amb ells, la que prové dels estudis fets, arreu del món, afegint-hi l'assistència a congressos i sessions científiques i la derivada de les experiències d'altres centres de treball amb qui es comuniquen.

Nosaltres, els familiars més involucrats en aquest afer, si més no pel nombre d'anys esmerçats a madurar juntament amb els nostres fills o familiars de divers grau , sabem ara que conviure amb ells no és només estar al seu costat entre físicament i espiritualment, sinó seguir de lluny i de prop tot el que fa referència al seu progrés dins els centres corresponents, al llarg dels anys, i estar amatents a tota l'acció social de les Institucions . Convivim amb ells no pas d'una manera estrictament privada , afectiva , que això és essencialment natural que

ho fem, sinó en el marc de la societat dins la qual tenen un lloc tan honorable com el de la més alta personalitat. Hem deixat enrere la llàgrima i l'angoixa i mirem endavant amb una mirada neta, reflexiva, amatent i agraïda.